

але художник спричинив їх появу. На мою думку, не одне мистецтво не дає однозначних відповідей, і це сила мистецтва. Бо як тільки вже є сформульована якась одна відповідь — можна віднести його до ряду якоїсь іншої діяльності. Є певна система позначень у художньому мистецтві, це ніби ідентифікаційний код витвору. Це навіть не підпис авторський, а щось більше. Існує певна приналежність до чогось великого — як в часі великому, в століттях, так і в великому просторі. Оця причетність до якогось штампу ідентифікації, не гарантованої, але власної ідентифікації. Що саме там розуміється, і як це пояснюють — напевне, багато є теоретизувань. От я сьогодні дивлюсь на ці пропозиції, які вже знаю через різні серії і проекти, і чи не є цією печаткою і символом персонаж в кальсонах? От, наприклад, ви нічого мені не покажіть — покажіть одну роботу, і саме по цьому знаку я впізнаю художника. Це, вибачте, атрибут. Але для мене це є отаким моментом, що це — зі світу Сидоренка. Але чи не є, наприклад, цей знак стафажем, куди можна підставляти будь-що? Є певна тривога з цього приводу. І друге, що говорилось про поборювання в нас самих великого негативу, руйнівного негативу «радянського». Ви знаєте, що є різні методи поборювання, а можна все життя тому присвятити і усю свою творчість. Я також тут знак запитання ставлю: чи не є це комфортним станом для художника в даному випадку — постійно займатися поборюванням? Не наслідком, не

як методом, а самим процесом? І чи не приростає це до художника як його внутрішній якийсь фактор, без якого він просто не буде знати, що робити? Я не кажу, що це є негативом, але це те, що викликає запитання. Але художник має право бути в такому процесі, може присвятити повністю своє життя одній проблематиці.

Стосовно примірювання на інші світи — західні, американські і т. д. Це здається мені неправильним. Там живуть іншою філософією, іншим соціомисленням, мають інші умови для того, щоб там зберегти своє внутрішнє... Є ситуації, коли ти кажеш: «Слухай, там плаче хтось», і чуєш: «Ні, не рухай мене, не рухай, ти не маєш права на мою внутрішню територію влізати, тривожити мене». Там зовсім інші принципи і недостатне розуміння масштабу нашої пострадянської проблематики, коли вони не можуть природно зрозуміти, що ми поборюємо. І не тільки в своєму житті, а що ми це вносимо у великий контекст історії мистецтва — як минулого, так і сучасного. На Заході таких тем не існувало, і таких ідей не існувало. Це наслідок якогось нашого такого, скажімо, випадкового історичного стану, коли ми зобов'язані це робити тут. В такому аспекті, як тут, там не сприймуть. І на це не варто розраховувати, що там можуть щось принципово для нас важливе зауважити. Це не те, що ми, так би мовити, підносимо у ранг проблеми, її вирішуємо, її споживаємо. Звичайно. Але контекст сприйняття в нас є набагато глибший, зрозуміліший і болючіший.

ДАРИНА СКРИННИК-МИСЬКА

викладач Львівської національної академії мистецтв та Львівського державного коледжу декоративного і ужиткового мистецтва імені Івана Труша, кандидат філософських наук

Тема постмодернізму мені дуже близька, як теоретик я працюю з цією темою. Було цікаво передусім цю дискусію прослухати як слухачеві, як глядачеві. Звичайно, що творчість пана Віктора Сидоренка мені знайома, і його проект «Жорна часу» для Венеційського бієнале на мене справив дуже велике враження. Окрім того, я стежи-

ла за роботою художника, буваючи на виставках в Києві. Звичайно, що було дуже цікаво побачити його проект у Львові. Це зовсім інший контекст, це інше сприйняття, це інші проблеми. Ну і цікаво було, відповідно, цю дискусію прослухати. Власне, для себе я хотіла з'ясувати оцю постмодерністську ситуацію, почути бачення старших ко-

лег: чим є цей постмодернізм в Україні. В принципі, дискусія пішла більше в напрям інтерпретаційний. Хоча навіть в самій назві дискусії було заявлено, що йтиметься про творчість Сидоренка як подолання якогось стану постмодерного. Я очікувала якогось окреслення цього стану і окреслення стану українського постмодерну. Власне, цього виразно не прозвучало. Але тим не менш прозвучали дуже цікаві конотації і дуже цікаві альянзи на його творчість, інтерпретаційні ходи, які багато в чому для мене були якісь нові, незвичні. Було щось, що і я відчуваю в цих роботах.

Вертаючись до постмодерну. Як можна сприймати українську ситуацію? Власне, постмодерн на Заході конструюється як лівий дискурс. Тобто як дискурс, який певною мірою є опозицією до капіталістичної системи, капіталістичного ладу, капіталістичних цінностей. Але ж в Україні цього не було. Відповідно, виникає питання: наскільки правомірно взагалі вживати цей термін? За моїми спостереженнями, особливо щодо творчості молодого покоління, мого покоління народжених у 1980-х, постмодерн у нас конструюється як критика пострадянської ситуації, і в цьому є специфіка власне українського постмодерну. Ця тема не фігурувала в дискусії. Можливо, тому, що Віктор Сидоренко належить все-таки до старшого покоління і, справді, дуже справедливо, що він зі свого покоління, очевидно, єдиний, хто цю тему піднімає. Якщо говорити про інтерпретаційну лінію, то для мене перед усім звучить контекст ситуації пострадянської людини. І, безумовно, ці образи пов'язані з його досвідом життя в оцій країні, і можливо, це певною мірою якісь автобіографічні речі. Разом з тим це є дуже узагальнений образ. Але для мене однозначно, що тут ідеться про людину пострадянської ситуації, постколоніальної ситуації. Жіночі образи — такі дуже болючі для нас, бо вони й надалі лишаються актуальними. І водночас присутній сучасний контекст, в який ми всі занурені, з яким ми стикаємося щодня — це ситуація військового стану, що, звичайно, додає дуже багато інтерпретаційних можливостей. Але тло для цього всього, так само і для конфлік-

ту, в якому ми перебуваємо, — це пострадянська ситуація. Це наслідок.

Безумовно, що критика капіталізму в нашій культурі також присутня. Але, наприклад, в західному суспільстві, я б сказала, що це самокритика, це саморефлексія і самокритика — ось ми пішли цим шляхом, ось до чого воно нас призвело. І безумовно, постмодернізм — це констатація певної кризи. У нас критика капіталізму — це, швидше, критика знову ж таки пострадянська: от подивіться, яке в них там, на Заході, мистецтво занепадницьке... Сьогодні в дискусії звучало достатньо конотацій з цього приводу. І про кризу в освіті говорилося в цьому контексті, що ми специфічно сприймаємо те, що там, «за бугром». В такому сенсі критика капіталізму. Звичайно, що капіталізму як такого в нас нема. Це, напевно, потрібні економісти, щоб вони надали визначення тому, що в нас є. Але однозначно це постколоніальний, пострадянський стан. В різних сферах культури він по-різному себе виявляє — як різні кризи, сукупність різних криз. А у Віктора Сидоренка на даній виставці є отакий зріз — що робиться з людиною в ситуації цих різних криз. Але причина — це минуле. З якого ми не можемо поки що вийти.

Ще стосовно ситуації постмодерної. Якщо брати за основу схему Акілле Боніто Олива (який вважається одним з ідеологів в мистецтві постмодерну), він запроваджує термін «трансавангард» і дає визначення, що для трансавангарду властиве звернення до відродження в мистецтві ремесла, добре володіння технікою, переосмислення цього, і, поза сумнівом, це перегляд історії, критичний перегляд історії, критичний і іронічний. І от за цими показниками, мені здається, ми цілком в постмодернізм західний вписуємося. А щодо термінології, то в історії мистецтва ми постійно послуговуємося термінами і назвами стилів, які приходять знову ж таки з західноєвропейської традиції. Я не вважаю, що це проблема — використовувати термін «постмодернізм». Просто, як і кожен стиль, який мав місце в Україні, він має свою специфіку.